

הישנה.

ופרכינן: אם כן, שהחילופין אינם כדין, והדרך הישנה נשארת בחזקת הרבים, בין אם נאמר שהוא מצד הדין או מצד תקנת חכמים, מדוע שלא יוכל בעל הבית ליטול בחזרה את הדרך החדשה שנתן להם?

ולימא להו, יאמר להם: שקולו דידכו, טלו את הדרך הישנה שהיא שלכם, והבו לי דידי! החזירו לי את שלי שהרי מקח טעות הוא?! (159)

ומשנינן: הא מני, מי הוא התנא של משנתנו? רבי אליעזר היא!

דתניא: רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: רבים שבררו שבחרו דרך לעצמן בתוך שדה ללא רשות הבעלים, מה שבררו בררו! ואין הבעלים רשאים לקחתה מהם.

ותמהינן: וכי לרבי אליעזר, רבים גזלנים נינחוו? והאיך מותר להם לגזול קרקע של אחרים?

ומשנינן: אמר רב גידל אמר רב: רבי אליעזר מדבר כגון שאכרה להן דרך באותה

חמימי ולא קרירין]. ודאגו חכמים הרבה לתקנת הרבים, לכן הם קבעו שאף אם החליף בדרך טובה לא יפסידו הרבים בשל כך את דרכם הקודמת [לקמן תבאר הגמרא אם כן, למה יפסיד בעל הבית את הדרך החדשה שנתן להם, שהרי מקח טעות הוא].

רב משרשיא בריה דרבא אמר: אין דין המשנה נוהג אלא בנותן להם דרך עקלתון. לכן אין הוא יכול ליטול מהם את הדרך הקודמת שהיא טובה ממנה. אבל אם החליף להם בדרך טובה, הרי הוא זוכה בדרך הישנה ויכול הוא לעשות דין לעצמו ולמנוע מהרבים להשתמש בה עוד.

רב אשי אמר: המשנה מדברת גם באופן

שנתן להם דרך רגילה, ובכל זאת הוא אינו רשאי להחליף להם את הדרך, ולא בגלל גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון, אלא משום שכל שהדרך היא מן הצד האחר של השדה, דרך עקלתון היא! כי אמנם קרובה היא לזה, לאלה שגרים בסמוך לשם, אך מאידך הרי היא אינה נוחה, ורחוקה לזה, לאלה שגרים בצד האחר, שלהם הדרך הקודמת היתה יותר קרובה. ולגביהם הרי זה כמו שהחליף בדרך עקלתון, ואין לו רשות לגזול את הרבים. ולכן הוא אינו זוכה בדרך

אינה לפי רב זביד שבעצם החליפין קיימים מצד הדין לכן מה שנתן נתן אלא שגם שלו לא הגיעו מצד גזירת חכמים שמא יתן להם דרך עקלתון. אלא שיותר נכון לפרש שהקושיא גם לפי רב זביד כי סוף סוף ביטלו חכמים את החליפין ולכן דין הוא שיטול בחזרה את הדרך שנתן להם שלא נתנה להם אלא על דעת שיקבל את הראשונה.

רגילים בה אלא אפילו סתם עשו להם הרבים דרך בתוך שדהו אינו יכול ליטלה מהם כיון שלא עביד איניש דינא לנפשיה. תוס' ד"ה שמע. והתורת חיים כתב, שרבותא אשמעינן שאף על גב שלו יש הפסד ולהם אין הפסד שהרי הוא נותן להם דרך אחרת במקום זו שהיתה להם, בכל זאת לא עביד דינא לנפשיה. 159. כתב הרבינו יונה שאפשר לפרש שהקושיא

רב הונא אמר רב: אין הלכה כרבי אליעזר?
והלא הדין עמו, שאם הרבים ביררו לעצמם
דרך חדשה, יפה עשו, שהרי ממה נפשך יש
להם דרך באותה שדה?

ומשינין: **מאן דמתני הא, לא מתני הא.**

רב גידל שאמר בשם רב שרבי אליעזר
מדבר רק כשאבדה להם דרך באותה שדה,
אינו סובר כרבה בר רב הונא שאמר בשם רב
שאיין הלכה כרבי אליעזר, אלא שלדבריו, רב
סובר שהלכה כרבי אליעזר.

והוינן בה: לפי רבה בר רב הונא בשם רב,
שאיין הלכה כרבי אליעזר, אם כן, **וטעמא**
מאי? מה הטעם של המשנה שבעל השדה
הפסיד את הדרך החדשה שנתן לרבים,
שהרי ודאי לא יעמיד את המשנה שנאמרה
בסתם כרבי אליעזר, שאיין הלכה
כמותו? (163)

שדה, שהיתה להם דרך באותה שדה, והיא
נאבדה להם ואינם יודעים היכן היא. ולכן
הם יכולים לבחור להם דרך אחרת במקום
הדרך האבודה. שאילו היחיד שאבדה לו
דרך השדה של אדם אחר אינו יכול לבחור
לעצמו דרך חדשה אלא או בית דין יתנו לו
או בעל הבית יבחר לו דרך, אבל רבים
עדיפי, כי היות שאין מי מהם שיזמין את
בעל השדה לדין, לכן דינם כבית דין,
ויכולים לבחור בעצמם דרך חדשה. (160)

וכל שכן במשנתנו, שבעל הבית בעצמו נתן
לרבים את הדרך החדשה שאין הוא יכול
לחזור וליטלה מהם. (161) אך מאידך, גם את
הדרך הישנה הם אינם מפסידים, שקנסו
אותו חכמים לפי שנתן להם דרך
עקלתון. (162)

ומקשינן: **אי הכי**, שרבי אליעזר מדבר רק
כשאבדה להם שם דרך, **אמאי אמר רבה בר**

את הדרך והם החזיקו בה ברשות וכדין אינו
יכול ליטלה מהם.
וראה שם וכיד רמה כיצד הם מפרשים את
קושית הגמרא אמאי אמר רבה בר רב הונא שאין
הלכה כרבי אליעזר.

162. כך פירש הרשב"ם [וכוונתו לדעת רב אשי
והוא הדין לכל האמוראים כל אחד לפי תירוצו].

163. כך מפרש הרשב"ם. והקשו התוס', מה
קשיא לגמרא? והרי כמו שרב גידל מפרש הטעם
משום שהוא דומה לאבדה להם דרך, כך יפרש
גם רבה בר רב הונא. שהרי רבה בר רב הונא
אינו חולק על עצם הדין של אבדה להם דרך,
אלא שהוא סבור שרבי אליעזר לא מדבר מזה
כלל?

ועוד הקשו שבבבא קמא [כח א] הביאה

160. רשב"ם. והרבינו יונה מפרש, כיון שאינו
יכול להזמין את הרבים לבית דין, אין לו לינקוט
פזרא ולהכות את העוברים מספק שהרי ודאי
שיש להם שם דרך.

161. כך פירש הרשב"ם. והקשו התוס' עליו, מה
הוא הכל שכן, והרי באבדה להם דרך יש להם
ממה נפשך דרך באותה שדה, ואילו במשנתנו
הוא להיפק, שממה נפשך דרך אחת הם נוטלים
שלא כדין! וראה להלן הערה 163 שביארו בדרך
אחרת את הסוגיא. תוס' ד"ה כגון.

והר"י מיגש מפרש, שבאבדה להם דרך
מדובר גם כן שלאחר מהן מצאו את הדרך
האבודה, ובכל זאת בעל השדה אינו יכול ליטול
מהם את הדרך שבררו להם [למרות שגם הדרך
הישנה נשארת ברשותם] משום שהחזיקו בה
כדין. והוא הדין במשנתנו כיון שהוא נתן להם

ומשנינן: משום דרב יהודה.

דאמר רב יהודה: מצר שבין שתי שדות שהחזיקו בו רבים, שהשווהו ותקנוהו להילוך, והבעלים ראו ושתקו, אסור לקלקלו משימוש הרבים ולהחזירו ליחיד. שהואיל ובעל השדה ידע ושתק, בודאי מחל לרבים על זכותו באותו מצר. (164)

וכל שכן באופן של משנתנו, שבעל השדה בעצמו נתנה לרבים, והם כבר החזיקו בו, שאסור לו ליטלה מהם בחזרה. (165)

והוינן בה: **ורבי אליעזר, שלפי רבה בר רב הונא הוא מדבר כשלא אבדה להם דרך באותה שדה [שלכן אין הלכה כמותו].** (166)

עדיין לא מיחו כדי שיתבטלו החליפין. ולכן הוא מפסיד את שתיהן. ריטב"א, ראה שם שמפרש הסוגיא כהתוס', שזה טעם המשנה לכל הדיעות.

166. כך מפרש הרשב"ם, שהקושיא רק לרבה בר רב הונא. והרבינו יונה מפרש, שהקושיא גם לרב גידל אליבא דרבי אליעזר, שאף שאבדה להם דרך, מכל מקום הם צריכים מעשה קנין לקניית הדרך שביררו לעצמם. שהרי רבי אליעזר מודה שלכתחילה אין להם לרבים לברור לעצמם דרך בלא הסכמת הבעלים, ורק בדיעבד, שביררו, נתנו להם בית דין כח להחזיק באותה דרך, והפקר בית דין הפקר. וכל עוד שלא עשו קנין, הרי הם במצב של לכתחילה.

אבל על דינא דרב יהודה במיצר שהחזיקו בו רבים, לא קשיא להגמרא כיצד הם קונים. לפי שרב יהודה לא אמר שמצד הדין הם קונים אלא שאסור לקלקלו לפי שאסור לצער את הרבים ולקלקל להם מיצר שהחזיקו בו. אבל רבי אליעזר מדינא קאמר, שהלשון מה שביררו בירו, משמע שמן הדין ברירתן קיימת. ועוד, כיון שלא עשו כן ברשות בעל השדה לא שייך איסור בדבר.

גם הרשב"א כתב כן שהקושיא לרבי אליעזר לשני הפירושים ולא לרב יהודה. ומטעם אחר. לפי שבדינא דרבי אליעזר שהרבים ביררו לעצמם שלא מדעת הבעלים הרי לא נעשה דרך זה להילוך אבל בדינא דרב יהודה ומתניתין שבעל השדה מדעת עצמו נתנו להילוך הרבים

הגמרא את כל הסוגיא שלנו ולא נזכר שם המחלוקת של רב גידל ורבה בר רב הונא כלל אלא רק הטעם של רב יהודה שמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, משמע שהטעם הזה נאמר לכולי עלמא?

וביארנו התוס' את הסוגיא באופן אחר שלאחר שהגמרא מתרצת שרבי אליעזר מדבר כשאבדה להם דרך חזורת הגמרא ממה שאמרה קודם שטעם המשנה משום רבי אליעזר [ראה הערה 161 שמשנתו אינה דומה לאבדה להם דרך]. ולכן שואלת הגמרא בסוף, אם כן, מה הטעם של המשנה ומתרצת כרב יהודה. והשאלה והתשובה הם אליבא דכולי עלמא ואינו שייך למחלוקת רב גידל ורבה בר רב הונא החולקים בביאור דברי רבי אליעזר. וראה שם שהביאו עוד פירוש בסוגיא. תוס' ד"ה כגון.

164. כך מפרש הרשב"ם. והראב"ד כתב, הטעם שהנותן לרבים כנותן לשמים. שכן העוסק בצרכי רבים כעוסק בצרכי שמים, ואף על פי שהוא חוץ מן הדין. שיטה מקובצת בשמו.

165. והרי זה דומה למי שמזכה לחבירו שבמדינת הים איזה דבר על מנת שיזכה בתמורה בשדהו כשיבוא, שחבירו זכה במה שנתן לו, ואילו הוא לא זכה עד שנראה אם ירצה חבירו אם לא. כך גם כאן, הרבים זכו במה שנתן להם, והוא לא זכה בדרך הישן, כי כל העולם יש לו בו זכות, ואין אנו יודעים אם יתרצו או לא, וגם

אמר רבי אליעזר: מאי טעמיה דרבי אליעזר שהליכה הוי חזקה?

דכתיב אצל אברהם, שאמר לו הקדוש ברוך הוא "קום התהלך בארץ, כי לך אתננח". ומשמע שבכך קנה את הארץ. (169)

ורבנן סוברים, שאין ראייה משם, כי התם, לא משום חזקה אמר לו לעשות כן, אלא משום חביבותא דאברהם הויא, דקאמר ליה הכי כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו. שיהיו כיורשין ולא כגולנין, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג. (170)

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מודים חכמים לרבי אליעזר בשביל של כרמים, שהואיל

ובכל זאת הוא סובר כי מה שבררו בררו, ואפילו לא עשו שם שום חזקה רק שבררו בדיבור בלבד. אם כן, הרבים, במאי קנו ליה? וכי בדיבור בלבד הם קונים? (167)

ומשינן: בהילוכא. על ידי שהלכו שם קנו אותה, שהילוך הוא מעשה קנין של חזקה.

דתניא שרבי אליעזר סובר שהליכה היא מעשה חזקה: הקונה שדה מחבירו והלך בה לארבה ולרחבה, קנה את מקום הילוכו, דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים: אין הילוך מועיל כלום, עד שיחזיק שיעשה מעשה גמור של חזקה, שיכין את הקרקע לחרישה, או בנעל גדר ופרץ כל שהוא. (168)

הניחו קושיא זו בלי תירוץ לדעת רבה בר רב הונא, ולא פירשו טעמא דרבי אליעזר?

שיש לומר, שלא הגמרא הקשתה לרבי אליעזר, אלא רב גידל הוא שהקשה זאת, ורבה בר רב הונא לא קשיא ליה בכלל, וכאמור.

168. ומה שאמרו בבבא קמא [ט א] "מאימת הויא חזקה מכי דייש אמצרי". אין הכוונה להילוך בלבד סביב גבולות השדה, אלא שעשה שם מעשה לתקן את הגבול ולחזקו דהיינו נעל וגדר. רשב"ם.

169. מכאן ראייה לשיטת הראשונים, שהאבות יצאו מכלל בני נח מעת שבא אברהם בברית מילה אף להקל. שהרי הרמב"ם פסק שגוי אינו קונה בחזקה, ואיך קנה אברהם בקנין חזקה. אלא ודאי שהיה לו דין ישראל לגמרי אפילו לקולא. פרשת דרכים [א].

170. והקנין היה על ידי הדיבור של הקדוש

הרי הוא כשביל של כרמים שגם רבנן מודים שנקנה בהילוך לפי שנעשה להילוך.

167. ולא קשיא להגמרא על עצם הדין של רבי אליעזר שאם לא אבדה להם דרך שוב יקשה וכי רבים גולנים הם? משום שלאחר שהגמרא מביאה את הדין של מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו משום שהבעלים שתקו ומחלו, אם כן גם לרבי אליעזר אפשר לפרש כן, שהם אינם גולנים כי הבעלים ודאי מחלו להם. אלא שקשיא להגמרא באיזה קנין הם קנו אותה. מהרש"א.

והרבינו יונה מפרש הטעם, משום שהפקר רבים הוי הפקר בבירית דרך לעצמם בשדה היחיד כיון שהוא תיקון לעיר. וכעין המלך שפורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. אלא שהמלך רשאי לעשות כן לכתחילה, והרבים אינם רשאים לכתחילה לעשות כן. אלא שבדיעבד, אם ביררו לעצמן, מה שביררו ביררו. ועוד כתב, שאל תתמה כיון שהגמרא הקשתה בתחילה לרבי אליעזר רבים גולנים נינהו, איך

ולא אמרן, שיעור זה לא אמור, אלא דמסיימין מחיצתא, שיש שם גדר משני צידי השביל, אז הוא צריך להרחיב את השביל ולהרחיק את הגדרות כדי שלא יכשל בהם נושא הזמורות.

אבל לא מסיימין מחיצתא, אם אין שם גדר, כי היכי דשקיל כרעא ומנח כרעא. לא יתן לו אלא מדרך כף רגלו בלבד, ואת היתר הוא יכול לזרוע או לנטוע שם כרם, שהרי אין שם דבר שיכול להפריע למשא

ונעשה להילוך, נקנה גם בהילוך! שכל דבר, על ידי הנאת תשמישו הוא נקנה. ושביל של כרמים, זו היא הנאת תשמישו לילך בו. (171)

כי אתו לקמיה דרב יצחק בר אמי, כשבאו לפניו לדון, במי שמכר לחבירו שביל של כרמים סתם, כמה רוחב יש ליתן לו, (172) אמר להו: הכו ליה תנו לו שביל רחב, כי היכי דדרי טונא דשבישתא, והדר. בשיעור שיוכל לשאת חבילה של זמורות על כתיפו, ויסתובב הנה והנה, ולא יגעו הזמורות במחיצות השביל.

והרבינו יונה כתב, שלרבותא נקט שביל של כרמים שאף על פי שאינו משמש אלא להילוך בלבד שהרי אי אפשר לנטוע שם זמורות שיפריעו להילוך ונמצא שהקונה את השביל להילוך קונה את גוף השביל. ובכל זאת, הואיל והוא נעשה להילוך נקנה בהילוך. וכל שכן שביל של שדות שגוף השביל נשאר ברשות המוכר לענין שיכול זורעה, ודאי שזכות ההילוך נקנה על ידי הילוך. ואמנם אם ירצה הלוקח לקנות את גוף השביל של שדות גם לענין זריעה, לא יוכל לקנות אלא רק בחזקה גמורה של נעל גדר ופרץ אליבא דרבנן.

172. כך מפרש הרשב"ם. והמגיד משנה כתב, שאפשר שהרמב"ם מפרש, שהנידון אינו כמה יתן לו, אלא מדובר שהמוכר והקונה סיכמו ביניהם על רוחב השביל, והגמרא דנה לענין כמה הוא קונה על ידי ההילוך. והוא המשך לאמור לעיל, שרבנן מודים בשביל של כרמים שנקנה על ידי הילוך.

ומבאר הכסף משנה, שמדובר שהקונה הלך רק באורך השביל, כי אם היה הולך לרחבו, ודאי היה קונה את כולו. או אפשר שקנין הילוך הוא קנין קלוש, ולכן גם אם הלך ברוחב אינו קונה אלא כפי השיעור הרגיל של שביל של כרמים.

ברוך הוא שהרי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. או שקנאה בחזקה ממש שהרי כתוב "וי"ט שם אהלה" ועל ידי שישב שם ועשה חזקה קנה את כל ארץ ישראל, שהרי קיימא לן מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן. ריטב"א.

171. כתבו תוס' שדוקא בשביל של כרמים שאינו עשוי אלא להילוך בלבד. אבל שאר דרך אינו קונה בהילוך כיון שהוא עשוי קצת להשתמש בו גם לצורך אחר. תוס' ד"ה בשביל. והר"י מיגש כתב, שלא רק שביל של כרמים, אלא הוא הדין שביל של שדות. אלא שנקט שביל של כרמים משום שהדבר ידוע שהכרמים הם מגודרים ואין רשות לאדם לבקוע בכרמו של חבירו כדי להגיע אל שדהו אלא אם כן קנה לו דרך.

ומכל מקום, דוקא בשביל של כרמים ושל שדות, שהוא צר ואין אדם צריך ממנו אלא למקום הילוך רגליו בלבד. ועוד, שהדרך עצמה אינה קנויה לו אלא נשאת ברשות בעל הכרם לענין שיכול לזורעה. לכן היא נקנית בהילוך בלבד. אבל דרך רחבה, כגון דרך הרבים, שבעל השדה מפסיד לגמרי אותה, הרי היא כקניית גוף הקרקע ממש, ואינה נקנית בהילוך.

הזמורות. (173)

שנינו במשנה: דרך היחיד ארבע אמות.

תנא: אחרים אומרים, שיעור רוחב דרך היחיד הוא כדי שיעבור המור במשא. (174)

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

דייני גולה [הם שמואל וקרנא] אומרים: השיעור הוא שני גמדים [אמות קטנות. ויש אומרים אמות שלימות] ומחצה.

ואמר רב הונא: הלכה כדייני גולה.

ומקשינן: והאמר רב הונא: הלכה כאחרים!

ומתריצין: אידי ואידי חד שיעורא הוא. שני השיעורים שוים. ולכן פסק רב הונא שהלכה כשניהם.

שנינו במשנה: דרך הרבים שש עשרה אמה.

תנו רבנן: המוכר לחבירו בתוך שדהו דרך היחיד, שיוכל אדם אחד לעבור בה כדי להגיע לשדה שלו, שיעורה ארבע אמות, שהוא רוחב עגלה.

אם מכר לו דרך מעיר לעיר, שהדרך מיוחדת לשתי עיירות הללו בלבד, ולא נכנסים לשם אנשים מעיירות אחרות, צריך לתת לו דרך ברוחב שמונה אמות, כרוחב שתי עגלות, שאם יפגשו שתי עגלות באמצע הדרך, לא יצטרכו להמתין זו על זו. (175)

ואם מכר לו דרך הרבים, כגון שהדרך היא ק-ב בין שתי עיירות המשמשות מעבר לאנשים מעיירות רחוקות, ויש לחשוש שיפגשו עגלות רבות בדרך, צריך לתת לו דרך ברוחב שש עשרה אמות, שהוא שיעור רשות הרבים לכל דיני התורה.

דרך ערי מקלט, הדרך להגיע לערי מקלט צריכה להיות ברוחב שלשים ושתים אמות.

אמר רב הונא: מאי קראה, מהיכן למדנו

174. שהדרך הוא שהנכנס לתוך שדהו או למקום שמיוחד לו בלבד אינו נכנס שם עם עגלה אלא עם החמור בלבד. סמ"ע חושן משפט [ריז ז].

175. כתב הסמ"ע שם [ט]: שאף שלא מכר את הדרך רק ליחיד ואים כן איך יפגע בו אחר בעגלתו שהרי אין לו רשות ליכנס שם כלל. מכל מקום כיון שהוא לקח ממנו דרך מעיר לעיר אמרינן שדעתו היא על שיעור רוחב כזה. וכן בדרך הרבים דלקמן.

ובפרישה שם [ד] כתב שמדובר שאמר לו הלוקח בפירוש מכור לי דרך בשדך כשיעור

173 הרשב"ם מביא גירסא אחרת בהיפוך, שדוקא כשאין שם גדר משני הצדדין אנו אומרים שמן הסתם מכר לו בשיעור שיספיק לכל צרכו. אבל אם יש שם גדר, הדבר ידוע שלא מכר לו אלא את השביל הזה כמות שהוא. וכתב הרשב"ם, שאין נראית לו גירסא זו, כי אם מכר לו שביל סתם למה לא יתן לו כל צרכו?

והתוס' מיישבים את הגירסא הזאת שאין הכוונה שהמחיצות גבוהות עד שיפריעו לו לשאת את הזמורות אלא שהמחיצות נמוכות טפח או טפחיים לסמן את השביל, לכן מן הסתם לא התכוון למכור לו אלא לפי הסימון בלבד. תוס' ד"ה ולא.